

ישפוט הציבור

ביטול חוקים ופסילת החלטות ממשלה, התערבות בפסיקות הלכה וכבילת ידי צה"ל, הגנה על מסתננים והענקת זכויות לפלסטינים: במשך ארבעים שנה הרחיב בית המשפט העליון בשיטתיות את כוחו וסמכויותיו על חשבון הרשויות האחרות. רגע לפני ההחלטה על "פסקת ההתגברות", בדקנו איך נבנה האקטיביזם השיפוטי שהיא אמורה לבלום.

// נטעאל בנדל

הטענה שהאקטיביזם השיפוטי של בית המשפט העליון, מקורו הראשיתו בחקיקת חוק יסוד כבוד האדם וחירותו ובפסק דין בנק המזרחי, שהתבסס עליו, היא טעות נפוצה. נכון יותר לומר שחוק היסוד ופסק הדין הללו היו הנפת הרגל שלאחר כיבוש המצודה, הכרזה על מהפכה שנשענה על תשתית משפטית שנבנתה בשיטתיות במשך למעלה מעשור. עד שנות השמונים היה בית המשפט העליון שמרן יחסית, פורמליסטי, עם פסקי דין אקטיביסטיים מעטים שנחשבו להריגים. נסיקות הגרולה של האקטיביזם השיפוטי החלה סמוך למינוי אהרן ברק לשופט בבית המשפט העליון. בתחילה נבנו שני היסודות הראשונים להרחבת האקטיביזם. הראשון היה צמצום תנאי הסף של זכות העמידה, עד כדי ביטולם. כמעט כולם יכולים לעתור כמעט בכל סוגיה, אף שאינה נוגעת להם באופן ישיר. בכך הורחבה דלת הכניסה לבית המשפט העליון. יסוד שני ומשלים היה צמצום המגבלות על מתחם השיפוט, ואף ניסיון לבטל לחלוטין. בעבר נמנע בית המשפט העליון מדיון בעתירות בנושאים שניים במחלוקת פוליטית או חברתית, שעל פי המסורת על נבחרו הציבור לדרון ולטפל בהם. אך בשנות השמונים, בשורת פסקי דין, שלחו השופטים את ידם בביקורת שיפוטית בנושאים וסוגיות כמעט בלתי מוגבלים. בכך הורחבה דלת היציאה מהיכל המשפט. כל אחד כמעט יכול לעתור על כל דבר כמעט, והשופטים יפסקו בכול. סמכויות בית המשפט העליון הורחבו עוד יותר בהמצאת מבחן הסבירות. זהו ה"נוקאאוט" הגרול. עד אז דן בית המשפט העליון בשאלה אם רשויות המדינה פעלו בסמכות חוקית או בחריגה מסמכות; מאז ואילך החל בית המשפט לבקר שיפוטית גם את תוכן ההחלטה לגופה. בשיטת מבחן הסבירות בוחנים השופטים אם רשות מנהלית העלתה את כל השיקולים שנכון להעלות – לדעת השופטים; אם רנה בהם באופן הנכון – לדעת השופטים; ואם איזנה בין השיקולים באופן הנכון – לדעת השופטים. בית המשפט העליון פיתח זאת גם ל"סבירות מקצועית", כלומר התערבות בהחלטות מקצועיות של הגוף המנהלי המומחה בתחום, למשל בהחלטות צה"ל

בתחום הביטחון, וזאת בלא שיש למשפטן את הידע לעסוק בכך, והוא משתמש רק ב"שכל הישר" שלו. בשנות התשעים יצר בית המשפט העליון שיטת ביקורת נוספת: מבחן המידתיות. גם אם גוף מנהלי שקל את כל השיקולים ואיון ביניהם היטב, לדעת השופטים, מבחן המידתיות דורש מבית המשפט לבחון את היחס בין מטרת ההחלטה ובין האמצעים להשגתה. גם את תכלית ההחלטה אפשר לשפוט, ולקבוע אם היא ראויה או לא. גם אם היא ראויה, בית המשפט יחליט אם היא מקדשת את האמצעים שנקטו. דוק או הגיע חוק יסוד כבוד האדם וחירותו. בחוק היסוד הזה נתלה בית המשפט העליון כעוגן חקיקתי לתוצרי פסיקותיו הקודמים, אך האקטיביזם התבטא עדיין רק כלפי החלטותיהן של רשויות מנהליות. פרה מקודשת אחת נותרה: ביקורת שיפוטית על חקיקת הכנסת. את זה הסמיך עצמו בית המשפט העליון לעשות, בהחלטת עצמו, בפסק דין בנק המזרחי. זו המהפכה החוקתית של 1995. השופטים מנחם אלון ומשה לנדוי ניסו לעצור את השופט ברק ולרסנו, אך מרבית השופטים תמכו בהעצמת כוחם השיפוטי. "קו אחיד עקבי לגמרי" – כך כינה השופט לנדוי את התפתחות האקטיביזם השיפוטי מהמהפכה המנהלית של שנות השמונים ועד המהפכה החוקתית של שנות התשעים, שבה הסמיך בית המשפט העליון את עצמו לפסול את חוקי הכנסת. "זהו קו ישר של הליכה צעד אחר צעד", כתב לנדוי. "על פיו נבנה מעמדו החדש של בית המשפט, הן ברדך של הריסת מחסומים של ריסון עצמי ושל שפיטות, והן על ידי חרידה עמוקה של בית המשפט אל תוכנו של החלטות מנהליות, כשלכסוף הביא החקיקה לעליית בית המשפט אל פסגת המעמד השלטוני במדינה". את החקיקה נשרטט בשבילכם בעמודים הבאים. בימים האלה ממש בוחן בית המשפט העליון את האפשרות להוסיף עוד נקודה רבת חשיבות בקו, כשהוא שוקל את האפשרות להמשיך את המהפכה החוקתית צעד אחד קדימה, ולפסול לא רק חוק רגיל אלא את חוק יסוד הלאום – הניצב באתה רמת עוצמה חוקתית כמו חוקי היסוד שלטענת ברק העניק לשופטים את היכולת לפסול את חוקי הכנסת.

משה לנדוי

יצחק כהן

מנחם בגין

יצחק שמיר

שמעון פרס

יצחק שמיר

יצחק רבין

1980

<< פסק דין "מרכז הקבלנים" ופס"ד "דפי זהב":
אהרן ברק משנה את מאזן הכוחות בין הרשויות

מושג חדש בא לעולם – "עילת הסבירות". לפי אהרן ברק, או שופט טרי בבית המשפט העליון, זהו כלי ביקורת שמאפשר לבג"ץ לפסול החלטות של רשויות המדינה בנימוק של "חוסר סבירות". המשמעות היא שבית המשפט לא רק בוחן אם ההחלטות תואמות את הוראות החוק, ואם למחליטים הייתה הסמכות המתאימה; השופטים יכולים גם להפעיל שיקולים מהותיים ולהגיד למסכנה שיש לבטל את ההחלטה שהובאה בפניהם, בנימוק שהרשות לא איזנה כראוי בין השיקולים הענייניים. יש המכנים את השלב הזה "המהפכה המנהלית". השופט משה לנדוי, שאך זה מונה לנשיא בית המשפט העליון, מתנגד: הוא כותב כי בדיקת הסבירות של פעולות הרשות מחייבת את בית המשפט "לעשות את מלאכתו של עובד הציבור מחדש (...). תפקיד זה לא קיבל בית משפט זה על עצמו מעולם עד כה".

<< פס"ד פלאטורשון נגד ועדת הכנסת:

בית המשפט מבטל השעיה של חבר כנסת

ח"כ שמואל פלאטורשון, שהרשע בעבירה פלילית, עותר לבג"ץ נגד החלטת הכנסת להשעות אותו עד שיינתן פסק דין בערעורו. עניינו מובא בפני השופט יצחק כהן, שמחליט להתערב בהחלטה של ועדת הכנסת ולקבל את העתירה. הוא מסביר שההשעיה, שלא כמו חקיקה, היא "תפקיד שיפוטי או מעיד שיפוטי שהמתחקה הטיל על ועדת הכנסת. לא ייתכן שבמילוי תפקיד זה תהיה לוועדה של הכנסת חסינות מפני ביקורת שיפוטית". משה לנדוי, ברעת מיעוט, מודה שוב וכותב: "אם בכלל קיימת סמכות של בית משפט זה להתערב ברבר, בעילת חוסר סבירות, היא יכולה להיות מופעלת רק במקרה קיצוני ביותר".

בפסק דין אחר, שניתן בעקבות עתירה של יוסי שריר, מרחיב בג"ץ את הביקורת השיפוטית, השפיטות ועילת הסבירות גם להחלטות מנהליות של יו"ר הכנסת. בית המשפט קובע שיש להגיע לנקודת איוון בין עקרון "שלטון החוק במחוקק" ובין עצמאות בית הנבחרים. התערבות בג"ץ בהליכים פנימיים של הכנסת, נכתב, תידרש כאשר "הפגיעה הנטענת היא ניכרת ויש בה פגיעה בערכים מהותיים של משטרנו החוקתי". ההחלטה הופכת לעיקרון מנחה בהחלטות עתידיות בסוגיות כאלה, ומעניקה שיקול דעת לבית המשפט.

<< פס"ד אמנון זכרוני נגד הוועד המנהל של רשות השידור:

בג"ץ מורה לשדר ראינות עם תומכי אש"ף

לאחר שרשות השידור הממלכתית החליטה למנוע שידור ראינות עם אישי ציבור המזוהים עם אש"ף – שבאותה עת היה מוגדר כארגון טרור – פוסל בג"ץ את ההחלטה. בפסק הדין נקבע כי הרשות לא איזנה כראוי בין הצורך להגן על שלום הציבור ועל ביטחון המדינה ובין חופש הביטוי.

<< פס"ד אלן לוי נגד משטרת ישראל:

בג"ץ מורה לאפשר הפגנה בניגוד לעמדת המשטרה

בית המשפט מקבל עתירה של "הוועד נגד המלחמה בלבנון", שביקש לקיים הפגנה ותהלוכה בירושלים, במסלול הצעדה שבה נרצח אמיל גרינצווייג. אף שהמשטרה טוענת שאי אפשר להבטיח את שלום המפגינים, בג"ץ קובע כי אסור לה להגביל את חופש הביטוי בנימוק כזה, אלא אם קיימת הסתברות גבוהה לפגיעה במפגינים. בתוך כך קובעים השופטים כי הפגנה על רקע פוליטי או חברתי מקבלת הגנה של "זכות חוקתית".

1981

<< פס"ד רסלר נגד שר הביטחון:

ברק מחליט שהכוול שפיט

בריון בעתירה שביקשה לגייס את תלמידי הישיבות, קובע השופט ברק כי יש לאפשר ביקורת שיפוטית בכל תחום – וזאת לאחר שבשני מקרים קודמים פסק בג"ץ כי עתירות כאלה אינן שפיטות. "האם בכל מקרה ומקרה החלטה של רשות שלטונית שפיטה היא?", כותב ברק. "האם למשל, לצאת למלחמה או לעשות שלום אף הן החלטות 'שפיטות' ועשויות 'להכלא' לגורמה משפטית ולדין שיפוטי? תשובתי הינה 'כן'". העתירות הקודמות נדחו גם בשל היעדר זכות עמידה – כלומר, הגשת עתירה בידי מי שאינו נפגע ישיר מפעולות הרשות – אך כאן קובע בית המשפט כי בעתירות ציבוריות וחוקתיות מהמעלה הראשונה אין צורך בזכות עמידה, וגם "העתור הציבורי" יכול להתייצב בפני בית המשפט.

<< פס"ד יצחק ברזילי נגד ממשלת ישראל:

בג"ץ מרשה לנשיא לחון את נאשמי פרשת קו 300

לאחר שהיועמ"ש סיכם עם נשיא המדינה על "חגיגה מראש" לנאשמי שב"כ החשודים בהרג מחבלים כפתיים ובעודיות שקר, מגיעה הסוגיה לבג"ץ. האורח יצחק ברזילי עותר לבית המשפט וטוען כי לנשיא אין סמכות לתת חגיגה כזו, וכי הליך פוגע בשוויוניות, מאחד שלמדינה יש אינטרס לחון את אנשי השב"כ. השופטים מאיד שמגר ומרים כך פורת קובעים כי הנשיא אכן הרג מסוכנתו, ועם זאת הוא נהג כשרה, משום שהוחזו לפניו טעמים חריגים של ביטחון המדינה. בכך השופטים מרחיבים את סמכויות הנשיא בלא חקיקה מתאימה.

1987

<< פס"ד מוחמד מיעארי נגד יו"ר הכנסת:

בית המשפט מחזיר את החסינות לח"כ שהשתתף באירוע של אש"ף

לאחר שח"כ מוחמד מיעארי נכח בעצרת זיכרון של אש"ף, החליטה הכנסת לבטל את חסינותו. בג"ץ מבטל את ההחלטה וקובע במוצהר שהליך החקיקה כפוף לביקורת שיפוטית, ככל הליך שלטוני אחר.

1985

<< פס"ד ג'מאל צופאן נגד הפצ"ר:

בג"ץ מורה להעמיד לדין קצין שהכה פלסטינים

בית המשפט מבטל את החלטת הפיקוליס הצבאי הראשי לא להעמיד לדין פלילי את אל"מ יהודה מאיר, שהיה מעורב בהכאת עצורים פלסטינים. נימוקי של הפצ"ר היה שהאירוע התרחש בראשית האינתיפאדה, ימים ספורים לאחר שהחלט להשתמש בכוח נגד המתפרעים, ובאותו זמן שררו בשטח "אי בהירות וערפול" באשר להוראות. לכך הצטרפה גם החלטת הדימטכ"ל שמאיר יסיים את שירותו בצבא. השופט רב לויין דוחה את הנימוקים הללו וקובע כי החלטת הפצ"ר אינה סבירה.

1989

<< פס"ד גנור נגד היועץ המשפטי לממשלה:

בג"ץ מורה להעמיד לדין את מנהלי הבנקים

לאחר שהיועמ"ש יוסף חריש מחליט לא להעמיד לדין את הבנקאים הכבירים שהיו מעורבים בפרשת ויסות המניית, פוסל בג"ץ את החלטתו. בעוד חריש סבר שהחשודים כבר נענשו בעצם ההודעה מתפקידיהם, וכי גם הממשלה נושאת בחלק מהאשמה, השופטים קובעים כי "ההחלטה בלתי סבירה באופן מהותי ועל כן נפגמת היא על פי כללי תורת שיקול הרעת המנהלי. (...) ככל שיקול רעת שלטוני, גם שיקול רעתו של תובע בהחלטה על העמדה לדין צריך להיות סביר". בכך בג"ץ מרחיב את עילת הסבירות ומחיל אותה גם על החלטות של מערכת התביעה.

1990

<< פס"ד שולמית אלוני נגד שר המשפטים:

בג"ץ מורה להסגיר לצרפת יהודי החשוד ברצח

חברי כנסת ממפלגת רצ עותרים לבג"ץ ברדישה שיורה להסגיר לצרפת את ויליאם נקש, המבוקש שם בגין רצח. העתירה הוגשה לאחד שהשר אברהם שריר החליט להימנע מהסגרה, בנימוק כי לנקש נשקפת סכנת חיים בכלא הצרפתי. בג"ץ מרחיב את השפיטות וקובע כי החלטתו של שריר מבוטלת, משום שלא ברק אם אכן קיימת סכנה כזו.

<< פס"ד אברהם פורז נגד ראש עיריית תל-אביב:

בג"ץ מורה לשלב נשים בגוף הבחור רב עיר

בית המשפט מקבל עתירה שהגיש אברהם פרוז, או חבר מועצת עיריית תל-אביב, וקובע כי בגוף הבחור את רב העיר חייב להיות ייצוג לנשים – אף שבחוק אין הוראה כזו. לפי השופט ברק, היעדר נשים הוא פגיעה בעיקרון החוקתי של השוויון.

1991

<< פס"ד ז'רז'בסקי נגד ראש הממשלה:

בית המשפט פוסל הסכם בין מפלגות

השפיטות ועילת הסבירות מורחבות לראשונה גם להסכמים פוליטיים – במקרה הזה, הסכם בין הליכוד ובין "הסיעה לקידום הרעיון הציוני". השופט מנחם אלון יוצא נגד פסק הדין של ברק וכותב כי "תפיסה מרחיקת לכת זו ברבר הנורמה של סבירות וקנה המידה המשפטי, הכול יכול, לברדיקת הסבירות, קשה היא בעיניי, ועם כל הכבוד, בלתי סבירה היא בעיניי (...) כיצד ניתן בכלל להבחין בין בדיקת 'המשפטיות' של הפוליטיקה ועריכת מלחמה (...) ובין בדיקת ההגיון הפנימי, היעילות המעשית והתבונה שבהפקת לקחי מלחמה וקשירות יחסים דיפלומטיים".

1992

<< פס"ד תנועת נאמני הר הבית נגד ראש הממשלה:

בית המשפט דן במשא ומתן מיני

בג"ץ נדרש לעתירה נגד ניהול המשא ומתן עם סוריה והחזרת שטחי רמת הגולן. השופט מנחם אלון אמנם דוחה את העתירה, אך עצם הדין בה מרחיב את השפיטות.

<< פס"ד תורקמאן נגד שר הביטחון:

בג"ץ מונע הריסה של בית מחבל

לבית המשפט מוגשת עתירה של מחבל נגד הריסת ביתו. חרף תקנות ההגנה המאפשרות ענישה כזו, השופט ברק קובע כי הריסת כל ביתו של המחבל – שרצח גבר ופצע אישה – היא אמצעי בלתי מידתי. הסיבה בבית חי גם אחיו הגדול של הנאשם עם משפחתו. במקום הריסה מורה ברק לאטום שני חדרים. בשנים הבאות מוציא בג"ץ עוד עשרות פסיקות המגבילות הריסת בתי מחבלים, מטעמים של מידתיות.

מאיר שמגר

מאיר שמגר

יצחק רבין

שמעון פרס

בנימין נתניהו

אהרן ברק

אהרן ברק

אהוד ברק

אריאל שרון

1993

« פס"ד אמיתי נגד יצחק רבין:

בג"ץ מחייב את ראש הממשלה לפטר סגן שר

לפי פסק הדין בעניינו של פנחס, היועץ המשפטי לממשלה אינו רק "מייעץ", אלא מנפק החלטות שמחייבות את הממשלה ללא יכולת ערעור. בכך מבצע בג"ץ מהפכה במעמדו של היועמ"ש ומרחיב את סמכויותיו – וזאת ללא הגדרה מתאימה בחוק, ובניגוד למסגרות ועדת אנרנט.

« פס"ד אייזנברג נגד שר הבינוי והשכונ:

בית המשפט פוסל מינוי מנכ"ל משרד ממשלתי

"עילת הסבירות" מאפשרת לברק לפסול את מינויו של יוסי גנוסר לתפקיד מנכ"ל משרד הבינוי והשכון, מכיוון שגנוסר, איש שב"כ לשעבר, היה מעורב בפרשת קו 300. "החלטת הממשלה פסולה היא", כותב ברק. "היא בלתי סבירה בעליל ובאופן קיצוני. הממשלה לא איזנה כראוי בין השיקולים הרלוונטיים השונים. היא לא נתנה את המשקל הראוי לנוק שייגרם לשירות הציבורי ממינויו".

« פס"ד התנועה למען איכות השלטון נגד ממשלת ישראל:

בית המשפט כופה על אריה דרעי להתפטר

בג"ץ מקבל עתירה נגד המשך כהונתו של השר אריה דרעי, הנשאם בפליליים. בית המשפט מרחיב את הפיקוח השיפוטי שלו כאשר הוא קובע כי שרים וסגני שרים שהחלט להעמידם לדין, חובה עליהם להתפטר.

« פס"ד זאב ולנר נגד מפלגת העבודה:

בג"ץ דן בהסכמים קואליציוניים

בהסכם קואליציוני שנחתם עם ש"ס, התחייבה מפלגת העבודה לפעול לשמירת הסטטוסקו בענייני דת ומדינה, ואף לשנות חוקי יסוד אם יהיה בכך צורך. בית המשפט דוחה אמנם את העתיריות נגד ההסכם, אך בתוך כך דן בו ומבקך אותו.

1995

« פס"ד בנק המזרחי נגד מגדל:

אהרן ברק מעניק חוקה למדינת ישראל

"מהפכה החוקתית" קורמת עור וגידים. בפסק דין בנק המזרחי קובע ברק כי חוק יסוד כבוד האדם וחירותו הוא בעל מעמד של חוקה, וכי בסמכותו של בג"ץ לקיים ביקורת שיפוטית על חוקי הכנסת ולפסול אותם. מבקריו של פסק הדין הזה טוענים בין השאר כי חברי הכנסת שהצביעו בעד החוק, לא ידעו כי הם מכוונים חוקה למדינת ישראל ולא התכוונו לכך. השופט מישאל חשין, שנתר ברעת מיעוט, כותב: "ראויים אנו לחוקה, ואולם מעשה שייעשה יהיה כמעשה כל העמים: תנוסח חוקה ותובא למשאל עם; תתקבל חוקה כשש קריאות שתתפרסנה על פני שתי כנסות: ייעשה כל מעשה, ובלבד שתהא בו חריגה מהותית מדרכי החקיקה הרגילות והעם יהיה מעורב בחקיקתה של החוקה. (...) ואולם אתנגוד בכל כוחי כי נכיר סמכות לכנסת לחקוק חוקה על דרך פסיקה של בית המשפט. (...) והעם היכן הוא? וכי לא ראוי שנשאל את דעתו?"

« פס"ד אליס מילר נגד שר הביטחון:

בג"ץ מורה לצה"ל לקבל נשים לקורס טיס

בית המשפט מקבל את עתירתה של הקצינה אליס מילר, וקובע כי צה"ל צריך לאפשר לה לגשת למיונים לקורס טיס. זאת אף שחוק שירות הביטחון מאפשר הבחנה בין נשים לגברים על פי מאפיינים רלוונטיים לשירות הצבאי. השופטים אליהו מצא וטובה שטרסברג-כהן קובעים כי באיוון שבין עקרון השוויון ובין ביטחון המדינה, במקרה זה יש להעדיף את הראשון, מאחר שאי קבלת נשים לקורס מפלה ואינה מידתית.

« פס"ד גנימאת נגד מדינת ישראל:

בג"ץ מחיל רטרואקטיבית את חוקי היסוד

עקרון "שמירת היינים" בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו קובע כי חוקים קודמים אינם כפופים לחוק היסוד הזה. למרות זאת, בג"ץ מפרש את "חוק המעצרים" על פי חוק היסוד, ומרחיב את זכויותיו של אדם שנחטס בגנבת רכב וחובא להארכת מעצר. חשין, ברעת מיעוט, כותב כי "שינוי האיזונים ברוח חוקי היסוד אינו אלא חקיקה שיפוטית שמן הדין להימנע ממנה, במיוחד לאור רצונו המפורש של המחוקק".

« פס"ד מדינת ישראל נגד אפרובים שיכון ויזום:

בית המשפט קובע מה הייתה כוונת הצדדים לחוזה

כדי לעודד בניית דירות רבות לצורך קליטת העלייה, חתם משרד השיכון על חוים עם קבלנים שונים ובהם חברת אפרופים. כשהחברה איזורה בהשלמת הפרויקט, ניכתה המדינה 6 אחוזים מהתשלום שהוכטח לה – ואילו אפרופים טענה כי מהחוזה ניתן להבין שבנסיובות הספציפיות, לא אמור להיות ניכוי כזה. השופט ברק מקבל את עמדת המדינה וקובע, בניגוד לחוק החוים, כי "בפרשנות חוזה יש לחקור אתר הכוונה האמיתית והמשותפת של הצדדים בלא להיות מוגבלים לביטויים או לכינויים שהם השתמשו בהם. בעימות בין לשון החוזה ובין כוונת עושי – יד האחרונה על העליונה". בכך נוקט ברק גישה אקטיביסטית גם במשפט הפרטי, ולא רק במשפט הציבורי.

« פס"ד רוני נחמני נגד דניאל נחמני:

ברק נותן פרשנות יצירתית לחוק

חוק יסוד השפיטה קובע כי "עניין שפסק בית המשפט העליון בשלושה (שופטים – נ"ב), ניתן לקיים בו דיון נוסף בבית המשפט העליון". למרות זאת, ברק מחליט על דיון נוסף גם לאחר פסק דין שחתקבל כבדרכ מורחב של חמישה. נימוקו: לשון החוק "שלושה" כוונתה שלושה ויותר.

1997

« פס"ד לשכת מנהלי ההשקעות נגד שר האוצר:

לראשונה בתולדות המדינה, בג"ץ מבטל חוק

השופטים קובעים כי "חוק המעבר", המחייב מנהלי תיקי השקעות בעלי תק של פחות משבע שנים לעבור בחינות לצורך קבלת רישיון, סותר את חוק יסוד חופש העיסוק. בכך מממש בית המשפט לראשונה את הסמכות שיצר לעצמו בפסק דין בנק המזרחי.

« פס"ד ליאור חורב נגד שר התחבורה:

בית המשפט פותח את רחוב בראילן בירושלים בשבתות

בג"ץ מבטל את החלטת שר התחבורה לסגור לתנועה בשבתות את רחוב בראילן בירושלים, שתושביו חרדים. ברק קובע כי הסגירה "עלולה לפגוע קשות, ובמידה העולה על הנדרש, בחופש התנועה של חילונים המתגוררים במקום. לכן חוברו של השר היא לשקול חלופות להסדר שעליו החלט, על מנת למנוע את הפגיעה בהם או להקל אותה. לעניין זה החלטת השר אינה נסמכת על בדיקה מלאה ושיטתית של הנתונים העובדתיים ולכן דינה להיפסל". ברק מרחיב את הזכויות הראויות להגנה, וקובע כי "אין הובדל בין זכויות האדם הנכללות בחוקי היסוד החדשים לבין זכויות שאינם 'מכוסות' בחוקי היסוד".

« פס"ד שגיא צמח נגד שר הביטחון:

בג"ץ מבטל סעיף בחוק השיפוט הצבאי

"אף שהדבר אינו מצויין במפורש בפסקת ההגבלה שבחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו", כותב ברק, "הרי גם חוקתיותה של פגיעה בחירותו של אנשי כוחות הביטחון מותנית בכך שהחוק הפוגע יעמוד בתנאים הכלליים הקבועים בפסקת ההגבלה הכללית לחוקי היסוד, והמחייבים כי החוק הפוגע יהלום את 'ערכיה של מדינת ישראל' וכי יהיה 'נוער לתכלית ראויה'". לאור זאת מחליט ברק על ביטול סעיף בחוק השיפוט הצבאי, שמאפשר לעצור חייל ל-96 שעות.

« הילמון נגד השר לביטחון הפנים:

בית המשפט מונע את סגירת ה"אורינט האוס"

לאחר שראש הממשלה נתניהו השר לביטחון הפנים אביגדור קהליני הורו לסגור את משרדי הרשות הפלסטינית במזרח ירושלים, מוציאה השופטת רליה דורנר צו המקפיא את הסגירה, משום שההחלטה נבעה משיקולים פוליטיים, ולא מדיניים.

« פס"ד פלונית נגד הרמטכ"ל:

בג"ץ מגדיר מהי דרגה צבאית

בית המשפט מקבל את עתירתה של חיילת נגד העלאתו של תא"ל ניר גלילי לדרגת אלוף. על גלילי נגזר בשנת '96 עיכוב של שנתיים בקידום, לאחר שהורשע משמעתית במגע מיני עם חיילת כלשכתו. בתום התקופה החליט הרמטכ"ל שאול מופז למנותו למפקד גיס ולהעניק לו דרגות אלוף.

שופטי בג"ץ מתערבים בהחלטה וקובעים שדרגה היא עניין של סטטוס ואות הוקרה, וגלילי אינו ראוי לכך. החלטת הרמטכ"ל, כך נפסק, אינה עומדת במבחן הסבירות והמידתיות.

« פס"ד פלונים נגד שר הביטחון:

בג"ץ משחרר את "קלפי המיקוח" הלבנוניים

בית המשפט מורה למדינה לשחרר שבויים לבנונים שהוחזקו לצורך משא ומתן עתידי על שחרור רון ארד, ומעצרו והאריך באמצעות צו מנהלי. השופטים קובעים כי זכות הפרט לחירות ניצבת בראש פירמידת הזכויות שכל זכויות האדם מושתתות עליה. לדברי ברק, "ככל שחשובה המטרה של שחרור שבויים ונעדרים, אין בה – במסגרת החוק העומד לדין בעתיה זו – כדי להכשיר את כל האמצעים. לא ניתן – כמצב החוקי שבפנינו – לתקן עוול בעוול".

« פס"ד קנדאן נגד מנהל מקרקעי ישראל:

בג"ץ אוסר להקים התיישבות המוגדרת "יהודית"

בג"ץ קובע כי הקצאת קרקעות להתיישבות יהודית היא אפליה, ומורה למדינה לאפשר למשפחת קנדאן להתגורר ביישוב קציר. זאת למרות הצעתם של מנהל מקרקעי ישראל והסוכנות היהודית לבנות באזור יישוב קהילתי ערבי. לדברי ברק, "אין כל מאפיינים המייחדים את היהודים המבקשים לבנות ביתם ביישוב קהילתי (...) היישוב הקהילתי קציר פתוח לכל יהודי באשר הוא. ממילא, תושבי היישוב אינם 'קבוצה ייחודית' שעשויה להיכנס לגדר הדינג בנוגע לאיסור על הפרדה על רקע לאום או דת".

« פס"ד האגודה לזכויות האזרח נגד ממשלת ישראל:

בית המשפט מחייב לבצע אפליה מתקנת

בג"ץ מורה לממשלה למנות שישה נציגים ערבים למועצת מנהל מקרקעי ישראל, בנימוק של הערפה מתקנת. עד אז ישבו במועצה יהודים בלבד, משום שהחוק קובע כי חבריה יהיו נציגי ממשלה בכירים.

« פס"ד שיח' עובייד נגד שר הביטחון:

בג"ץ מאפשר לאנשי חזבאללה להיפגש עם נציגי הצלב האדום

בג"ץ מבטל את החלטת שר הביטחון לא לאפשר לצלב האדום לבקר אנשי חזבאללה המוחזקים בישראל, ובהם השייח' כרים עובייד ומוסטפא דיראני. שר הביטחון טען בדיון כי ארגון הטרור אינו מוסר מידע על שלושת חיילי צה"ל החטופים ואלתנן טנבנבאם ואינו מאפשר לצלב האדום לבקדם, ולכן ישראל צריכה לנהוג באופן דומה. ברק בפסק דינו ממשיך את המגמה של הרחבת עילת הסבירות בסוגיות ביטחוניות: "השאלה האמיתית הניצבת בפנינו היא סבירות ההחלטה. "ששראל היא דמוקרטית המכבדת זכויות אדם, והשקלת בכובד ראש שיקולים הומניטריים. (...) יקר בעינינו כבודו של כל אדם, גם אם הוא נמנה עם אויבנו". ברק קובע כי באיוון הראוי בין השיקולים הומניטריים לשיקולי הביטחון, יד הראשונים על העליונה.

« פס"ד הלל וייס נגד ראש הממשלה:

בית המשפט דן בחוקיות של משא ומתן מדיני

בג"ץ נדרש לשאלה אם מותר לממשלת מעבר בראשות אהוד ברק להמשיך לנהל משא ומתן עם הרשות הפלסטינית, ומתיר לו לעשות זאת. בעצם קיומו של הדיון, שוב מרחיב מתחם השפיותות בתחום יחסי החוץ. השופט זמיר, ברעת מיעוט, סבור כי יש לדרות את העתירה על הסף: "עד שבית המשפט בא לבדוק את שיקול הדיעת שהממשלה מפעילה בניהול המשא ומתן ולפסוק אם הוא בלתי סביר ובלתי חוקי, על בית המשפט להפעיל את שיקול הדיעת שלו עצמו ולהחליט אם ראוי לבית המשפט שיתערב בעניין זה. (...) צו של בית המשפט האוסר משא ומתן מדיני או מפסיקו, הוא עצמו עשוי להיות בלתי סביר ובלתי אתראי".

נשיאי העליון

ראשי הממשלה

^[1] דיוקן: 31.5.2019, 1138 | כ"ו באייר תשע"ט, 31

<< פס"ד עדאלה נגד עיריית תל־אביב:

בג"ץ מורה למדינה להציב שלטים עירוניים בערבית

בית המשפט קובע כי היעדר שלטים בערבית פוגע בזכות האדם לשפתו, בחופש הביטוי ובעקרון השוויון, מאחר שיש אזרחים שאינם מבינים את השילוט בעברית. השופט חשין, בדעת מיעוט, כותב כי "הכרות העצמאית מעניקה זכות מסוג חירות, וכנגד זכות זו אין נוצרת חובה המוטלת על השלטון (... חובת השלטון אינה אלא להימנע מפעולה בתחום הלוש".

<< פס"ד חיים אורון נגד יו"ר הכנסת:

בג"ץ סוגר את ערוץ 7

השופט תאודור אור כותב כי התיקון לחוק, שאפשר את הכשרת הערוץ אחרי ששידור כמה שנים ללא רישיון, פוגע בחופש העיסוק ברמה שעולה על הנדרש, ולכן דינו להתבטל. אור קובע כי בבסיסו של חופש העיסוק עומד חופש התחרות, ומתן העדפה רטובת הנאה לאחד המתחרים בלבד, פוגע בזכות היסוד הזו. "לתכלית זו, של מתן רישיון וזיכיון לתחנת רדיו אשר פעלו ללא רישיון וזיכיון כדיון, אינה ראויה בעליל. היא נותנת פרס למי שפעלו שלא כדיון, ובכך מהווה פגיעה קשה בשלטון החוק".

<< פס"ד מגדלי העופות נגד מדינת ישראל:

בית המשפט כבר לא צריך חוקי יסוד כדי לפסול חוקים

בפרשת מגדלי העופות קובעת השופטת דורית ביניש שלא רק כללי החקיקה הכתובים מוזיבים את הכנסת, אלא גם עקרונות יסוד לא כתובים, העומדים בבסיס השיטה הדמוקרטית־פרלמנטרית של ישראל. המשמעות היא שבית המשפט יכול להתערב ולבטל חקיקה של הכנסת בשל פרוצדורה בלתי ראויה.

<< פס"ד הפורום לדר'קיום בנגב נגד שר התשתיות:

בית המשפט מחליט על הקמת גשר ליישוב בלתי חוקי

בג"ץ קובע כי מאחר שחוק יסוד השפיטה מסמיך אותו להעניק סעד למען הצדק, הרי שהוא רשאי למטרה זו לפסוק בניגוד לחוק התכנון והבנייה. בהתאם לכך מורה השופט אליהו מצא למדינה לבנות גשר בעלות 32 מיליון שקלים מעל לנהל חברון, כדי לאפשר לתושבי יישוב בדואי בלתי חוקי בנגב להגיע לבית הספר.

<< פס"ד מועצת הכפר בית־טוריק נגד ממשלת ישראל:

בג"ץ מזיז את גדר ההפרדה

השופטים קובעים כי הקמת הגדר, בקטעים מסוימים שלה, תפגע בזכות הקניין, התנועה והעיסוק של הפלסטינים באופן לא מידתי, וכי אין לתפוס שטחי פלסטינים לצורך בנייה משיקולים צבאיים בלבד. השופט ברק מוסיף כי בנושאים צבאיים צה"ל הוא זה שמחזיק במומחיות, אך כאשר עולה שאלה באשר למידתיות של החלטות צה"ל, השופטים הם המומחים לנושא.

<< פס"ד רחל מנור נגד שר האוצר:

בג"ץ מכונן את "הזכות לקיום מינימלי"

בעתירה נגד שר האוצר מסתמכים השופטים על זכות שהמוחזק לא מנה בחוק היסוד. הם קובעים כי יש "זכות לקיום מינימלי", שהיא חלק אינטגרלי מהזכות החוקתית לכבוד.

<< פס"ד רופאים לזכויות אדם נגד מפקד כוחות צה"ל בעזה:

בג"ץ מורה למדינה לספק מים וחשמל לתושבים ברצועה

לאחר שתשתיות בעזה נהרסו במהלך לחימה שבניהל צה"ל נגד ארגוני טרור, מחליט בג"ץ כי ממשלת ישראל צריכה לדאוג לתושבים שנפגעו מכך. הנימוק: חובה הקיימת על פי החוק הבינלאומי, ומגיעת פגיעה בכבוד האדם, על פי חוק יסוד כבוד האדם וחירותו.

<< פס"ד מועצת חוף עזה נגד כנסת ישראל:

בג"ץ מכשיר את ההתנתקות אך מגדיל את הפיצויים

בית המשפט לא מקבל את עתירת התושבים ביישובי חבל עזה, שביקשו למנוע את פינויים מבתיהם. השופט ארמונד לוי, בדעת מיעוט, הוא החזיר שתומך בביטולו של חוק פינויי־פיצוי. עם זאת, בהתאם לפסיקת השופטים, מוגדלים הפיצויים שהצביחה הכנסת למפונים.

<< פס"ד עדאלה נגד אלוף פיקוד המרכז:

בג"ץ אוסר על "נוהל שכן"

ב"נוהל שכן", שבו נעשה שימוש במהלך האינתיפאדה השנייה, מבקש צה"ל מפלסטיני להעביר מסר לשכנו המתבצר בבית. ברק אוסר על הפעלת הנוהל הזה, בנימוק שאין לדעת אם ההסכמה של "השליח" אמיתית או נובעת מפחד, ואין ערובה לכך שהוא אינו מסתכן. נשיא בית המשפט העליון דורש ליישר קו עם הדין הבינלאומי, גם כשלא אומץ בחקיקה ישראלית.

<< פס"ד התנועה למען איכות השלטון נגד ועדת הכנסת:

בג"ץ מורה על הסרת חסינות של חבר כנסת

לאחר שוועדת הכנסת סירבה לבקשתו של היועמ"ש, ולא הסירה את חסינותו של ח"כ מיכאל גורלובסקי החשוד כי הצביע במליאה במקום ח"כ אחר, הוגשה עתירה לבג"ץ. השופטים קיבלו אותה ופסקו ששיקול הדעת של ועדת הכנסת במקרים כאלה מוגבל לבריאת שיקוליו של היועץ המשפטי לממשלה, ולבחירת השאלה אם החלטתו להגיש כתב אישום מבוססת על טעמים פסוליים.

<< פס"ד "הוועד הציבורי נגד עינויים" נגד מדינת ישראל:

בג"ץ מטיל מגבלות על "סיכולים ממוקדים"

לבית המשפט מוגשת עתירה נגד שיטת החיסולים המשמשת את צה"ל נגד מחבלים בכירים. בג"ץ מרחיב את השפיטות לפעולות לחימה, דן בעתירה וקובע באילו תנאים ניתן להסל טרוריסט.

<< פס"ד עדאלה נגד שר הפנים:

בג"ץ מאפשר "איחוד משפחות" עם פלסטינים

בית המשפט פוסל את ההגבלות בחוק האזרחות על איחוד משפחות, בנימוק שאינן מידתיות. בכך מתאפשר לערבים־ישראלים להכניס למדינת ישראל את בני משפחותיהם הפלסטינים המתגוררים ביו"ש. בפסק הדין הזה מומצאת "הזכות למשפחה", שאינה מגויה בחוק היסוד.

<< פס"ד ועדת המעקב העליונה נגד ראש הממשלה:

בג"ץ פוסל מתן הטבות ליישובים

בעתירת נציגי הציבור הערבי, קובעים השופטים שאמנם בסמכותה של הממשלה לתעדף תקציבית יישובים מסוימים, אולם אסור שהתוצאה בפועל תהיה חוסר שוויון בין יהודים וערבים. "ניתן היה להניח כי מדיניות של מתן עדיפות לאזרחי פריפריה בתחום החינוך תהיה שוויונית, ואף תקדם שוויון מהותי בין יהודים וערבים", נכתב בפסק הדין, "לא זו התוצאה של מדיניות הממשלה".

<< פס"ד סימה אמיר נגד בית הדין הרבני הגדול בירושלים:

בג"ץ מצמצם את סמכות בתי הדין הרבניים

בעקבות עתירה שהוגשה לבג"ץ, נפסק כי אין בלתי הדין הרבניים סמכות לרון בתיקי נזיקין, קניין וממונות. זאת אף שחוק הבוררות מקנה לכל אדם סמכות שיפוט מכוח הסכמת הצדדים. הנימוק לפסיקה: אין חוק המקנה בלתי הדין סמכות זו במפורש, והכרעות דתיות ניתן לקבל שלא במסגרת מערכת ממלכתית.

<< פס"ד תנועת אמונה נגד ראש הממשלה:

בג"ץ נוטל סמכות לדון בהתאמת מועמדים לתפקידי שרים

לאחר שראש הממשלה אהוד אולמרט ממנה את חיים רמון לשר, מוגשות עתירות לבג"ץ בטענה שהמינוי אינו סביר, משום שרמון הורשע בפלילים. השופטת איילה פרוקצ'יה רוחה את העתירות, אולם קובעת כי בג"ץ יכול לדון בהתאמת מועמדים לתפקיד – סמכות שאינה מוכרת בחוק. "עמידה בתנאי כשירות מינימליים הקבועים בחוק עדיין מותרתה חובה על הרשות הממנה להפעיל את שיקול דעתה באשר לנאותות המינוי", כתבה השופטת. "...עליה ל שקול את מכלול השיקולים הרלוונטיים למינוי, ובכללם כשירות המועמד. כשירות זו נמדדת גם בבחינת רמתו המוסרית והערכית. המשפט יתערב ויאמר את דברו במקום שהמינוי משקף איוון בלתי ראוי". מנגד כותב השופט אשר גרוניס: "הגוף שקיבל את ההחלטה שהשלימה את הליך המינוי הוא בית הנבחרים. (...) בהקשר המסוים... אין לבית המשפט יתרון על פני כל אורח במדינה בשאלת סבירותה של ההחלטה".

<< פס"ד בלדי בע"מ נגד מועצת הרבנות הראשית לישראל:

בג"ץ פוסק גם בהלכות כשרות

את העתירה הגישו יבואני בשר, לאחד שהרבנות הראשית דרשה מהם להכשיר את הבשר סמוך לשחיטה במדינת המקור. החלטתה של הרבנות הסתמכה על כלל בהלכה שלפיו יש לבצע את ההכשרה בתוך שלושה ימים ממועד השחיטה; הבשר המגיע מהו"ל אמנם מוקפא מיד לאחד השחיטה, אך קיימת מחלוקת הלכתית בשאלה אם הדבר "עוצר את השעון". בג"ץ דן ופסק כי ניתן לעשות את פעולת ההכשרה גם בישראל. בניגוד לכתוב בחוק קובעת הנשיאה דורית ביניש כי הדרישה ההלכתית פוגעת בחופש העיסוק, וכי בג"ץ רשאי להתערב גם בפסיקת הלכה: "הרבנות היא רשות מנהלית ממלכתית הכפופה לכללי המשפט המנהלי, ועל כן גם בבואה לפסוק על פי ההלכה, שיקול הדעת המוקנה לה באשר לקביעת התנאים למתן תעודות הכשר איננו שיקול דעת מוחלט. (...) הדרישה להקים מפעל להכשרת הבשר במדינה אחרת... מייקרת את היבוא ומכבידה על המבקש לייבא את הבשר. לפיכך, רק אם מדובר בתנאי אולטימטיבי הנדרש לשם שמירה על הכשרות יכולה דרישה כזו לעמוד". גם בתוך גרדי סמכותה של הרבנות, כתבת ביניש, עליה להתחשב "בעקרון חופש העיסוק כזכות יסוד, ובזכות היבואנים לחופש עיסוק".

דורית ביניש

אהוד אולמרט

אהרן ברק

אריאל שרון

<< פס"ד יואל לביא נגד ראש הממשלה:
בג"ץ מונע מינוי לתפקיד בכיר בגלל התבטאויות נגד ערבים

היועמ"ש מני מזוז פוסל את מינויו של יואל לביא למנכ"ל מנהל מקרקעי ישראל, בגלל התבטאויותיו נגד שילוט בערבית בעת ששימש ראש עיריית רמלה. "זה לא מוצא חן בעיניהם, שילכו לגור בג'וליה", שזה שם ערבי. למה שאני אחליף את השם? בגלל שג'מאל או איוה מוחמד רוצה? שיחליף את אללה שלו", כך אמר לביא בריאיון, ואו התנצל על הדברים. בג"ץ דוחה את עתירתו של לביא נגד היועמ"ש, וקובע כי ההחלטה של ראש הממשלה ושר הבינוי והשיכון על המינוי חרגה ממתחם הסבירות. בפסק דינה כותבת ביניש כי אף שהחוק אינו קובע זאת, מוטלת חובה על הרשות הממנה להפעיל שיקול דעת באשר להתאמתם המהותית של המועמדים למשרה הציבורית. "תחום ההתערבות השיפוטית עשוי להתרחב ככל שהוא נוגע להיבטים הנורמטיביים הכרוכים בבחינת התאמתו המהותית של מועמד (...) בשל כשל ערכי שדבק בהתנהגותו או במעשיו".

<< פס"ד יוסף פנחס כהן נגד ממשלת ישראל:
בג"ץ מחייב את המדינה למגן בתים בשדרות

בית המשפט נענה לעתירה, וקובע כי על המדינה להעניק מיגון ל-800 בתים בעיר שדרות. השופטת פרוקצ'ה כותבת כי "שיקול הדעת הנתון לממשלה בנושא מדיניות שונים הוא רחב ביותר, אולם הוא אינו הסוס החלוטין לביקורת שיפוטית. נושא מיגון הבתים בשדרות, אף שהוא עניין של מדיניות המצוי בסמכותה הרחבה של הממשלה, נוגע בזכויות אדם בסיסיות ומהותיות ביותר. הנגיעה של נושא מיגון הבתים בזכויות אדם מהותיות מקנה לעתירה זו את נפקותה המשפטית-חוקתית, ומצדיקה את היוקקות בית משפט זה לעיקרה".

<< פס"ד המרכז האקדמי למשפט ועסקים נגד שר האוצר:
בג"ץ מונע הפרטה של בתי סוהר

השופטים מקבלים עתירה נגד החוק המאפשר להקים ולתפעל מתקן כליאה על ידי חברה פרטית. בג"ץ קובע כי עצם העברת הסמכויות האלה לזכיון פרטי, שמטרתו להפיק רווח כספי, פוגעת בזכויות החוקתיות של האסירים לחירות אישית ולכבוד - גם אם בפועל תנאי מאסרם משתפרים. עוד נקבע כי האחריות "לשמירה על הסדר הטוב, המשמעת וביטחון הציבור" והאחריות "למניעת בריחתם של אסירים הנתונים במשמורת" הן סמכויות מובהקות של מדינה, שאמורה להחזיקן במונופול על הפעלת כוח לשם קידום האינטרס הציבורי. כאשר הסמכות לשלילת חירות ניתנת בידי תאגיד פרטי, הלגיטימיות של עונש המאסר נפגעת. ברעת מיעוט קודא השופט ארמונר לוי לתבריו להשאיר את העניין לשיח הציבורי.

<< פס"ד קומפורטי נגד מועצת הרבנות הראשית לישראל:
בג"ץ שוב מתערב בכללי הכשרות

בית המשפט מקבל את עתירתם של בעלי קונדיטוריה המשתייכים לכת היהודים המשיחיים, ומורה לרבנות הראשית להשיב להם את תעודת הכשרות. זאת למרות ההסתמכות של הרבנות על עמדה הלכתית הקובעת כי עסק כזה אינו כשר.

<< פס"ד ארנון יקותיאל נגד השר לענייני דתות:
בג"ץ מורה להפסיק תשלום קצבה לאברכים

לפי פסיקת בג"ץ, ההסדר לתשלום גמלת הבטחת הכנסה לאברכים הלומדים בכלל פוגע בשוויון. לאור זאת נקבע כי הסעיף בחוק התקציב הקובע את ההסדר לא ייכלל בחוק התקציב הבא.

<< פס"ד פלוני נגד מדינת ישראל:
בג"ץ אוסר לדון בהארכת מעצרו של מחבלים שלא בנוכחותם

בית המשפט העליון מבטל סעיף בחוק הפלילי, שלפיו ניתן לקיים דיון במעצרו של מחבל או עצור בעבירות ביטחון גם שלא בנוכחותו. לרברי השופטים, הסעיף הזה פוגע באופן בלתי מידתי בזכות חוקתית שהיא מרכיב גרעיני ב"זכות להליך הוגן" - עוד זכות שאינה מוזכרת בחוקי היסוד.

<< פס"ד שר המשפטים נגד ניר זוהר:
בג"ץ קובע שגם חנינות נתונות לביקורת שיפוטית

ניר זוהר, אסיר עולם שהנשיא הסכים לקצוב את עונשו ל-32 שנה, עותר נגד שרת המשפטים ציפי לבני, שסירבה לתתם על קציבת העונש. ההרכב הראשון של בג"ץ שרן בתיק קובע כי אין לשר המשפטים שיקול דעת בנושאים כאלה, ותפקידו מתמצה בהמלצה לנשיא: בריון הנוסף קובעים השופטים כי החלטת קודמיהם אינה עולה בקנה אחד עם עקרונות היסוד של המשטר הדמוקרטי בישראל. מהפסיקה עולה כי גם החלטת חנינה של נשיא המדינה - שלכאורה אינה הליך משפטי אלא נובעת משיקולי חסד ורחמים - כפופה לביקורת שיפוטית.

<< פס"ד האגודה לסינוע ולהגנה על זכויות הבדואים נגד עיריית בארשבע:
בג"ץ מורה למדינה להקים מוזיאון אסלאמי

האגודה המייצגת את הברואים עותרת בדרישה להשיב לחיק האסלאם מסגרי בבארשבע, שננטש ב-1948 ומאז שימש כבית משפט שלום וכמוזיאון. העותרים דורשים שהמבנה ישוב לתפקד כמסגרי, והשופט סלים ג'בראן מקבל חלקית את העתירה וקובע כי הפתרון המידתי הוא הקמת מוזיאון לדת האסלאמית במקום - על אף שלא הועלתה בקשה כזו. השופטת מרים נאור, ברעת מיעוט, טוענת כי פסק הדין הוא "פיקוח בלתי סביר של בית המשפט".

<< פס"ד סלאח חסן נגד המוסד לביטוח לאומי:
בית המשפט מבטל סעיף חוק בשל פגיעה בזכות לקיום בכבוד

הנשיאה חרית ביניש קובעת כי שלילה אוטומטית של גמלת הבטחת הכנסה בשל אחזקת רכב או שימוש בו פוגעת באופן שאינו מידתי בזכות לקיום מינימלי בכבוד. זו הפעם הראשונה שבית המשפט מורה על ביטול סעיף חוק בנימוק של פגיעה בזכות חברתית-כלכלית.

<< פס"ד שלום עכשיו נגד שר הביטחון:
בג"ץ מורה לפנות את מגרון

בעקבות עמדת המדינה שלפיה היישוב מגרון אינו חוקי, החליט בג"ץ כבר ב-2011 כי יש לפנותו. ב-2012 מודיעה המדינה כי הגיעה להסכם עם התושבים על העתקת היישוב בעוד שלוש שנים וחצי. השופטים מבטלים את הסכם הפשרה וקובעים כי אומנם קיימת בידי הממשלה סמכות להארכת המועד עד הפינוי, אך יש להשתמש בסמכות זו בהזירות, מאחד שהארכת מועד עלולה להותיר על כנו מצב בלתי חוקי. (...) משך הזמן המבוקש עד הפינוי הוא בלתי סביר בעליל, ומדובר בבקשה שהיא בגדר בקשה פורצת סכרים".

<< פס"ד משה אשר נגד שר האוצר:
בג"ץ קובע מי ימונה ליו"ר רשות המיסים

לאחר שוועדת האיתור ממליצה על מינויו של משה אשר ליו"ר רשות המיסים, מחליט שר האוצר יובל שטייניץ - בהתאם לסמכותו - לא לקבל את המלצה. בג"ץ מבטל את החלטת השר וקובע כי לוועדה משקל "כמעט מכריע". השופט אליעזר ריבלין כותב כי "מקום בו חזרת החלטת הרשות המוסמכת אף מגדרו הרחב של מתחם הסבירות, אין היא יכולה לעמוד".

<< פס"ד ועדת הבחירות המרכזית נגד חנין זועבי:
בג"ץ מכשיר את ריצתה של זועבי לכנסת

לאחר שוועדת הבחירות החליטה לפסול את ח"כ חנין זועבי מהתמודדות לכנסת, חזת בשל השתתפותה במשט המרמרה, הופך בג"ץ את ההחלטה. הנימוק: הפסילה היא צעד קיצוני, וראוי שהעילה החוקית המונעת ריצה לכנסת תקבל פרישנות "צרה ומצומצמת, תוך דרישה ראייתית מחמירה, ותייחד למקרים חריגים ביותר".

<< פס"ד אסף - ארגון סיוע לפליטים ומבקשי מקלט נגד משרד הפנים:
בג"ץ אוסר להחזיק מסתננים בסהרונים ובקציעות

בית המשפט מקבל את עתירתם של מבקשי מקלט וארגוני זכויות אדם, וקובע כי "התיקון לחוק למניעת הסתננות", שמאפשר להחזיק מסתננים במשמורת למשך שלוש שנים - פוגע באופן בלתי מידתי בזכותם לחירות. לאור זאת מצטוות הרשויות לשחרר 2,000 נתינים ורעים השוויים במתקני המשמורת.

<< פס"ד אורי אבנרי נגד הכנסת:
בית המשפט מצמצם את "חוק החרם"

לאחר שהכנסת קבעה בחוק שאפשר להטיל חובת פיצויים על כל מי שקורא להחרים את ישראל, אף אם לא הוכח שהקריאה גרמה לנזק, מבטל בג"ץ את הסעיף הזה. כך לראשונה נפסל חוק בנימוק של פגיעה בחופש הביטוי - זכות שאינה מופיעה בחוקי היסוד.

<< פס"ד מפלגת יש עתיד נגד ראש הממשלה:
בג"ץ אוסר למנות "סגן שר במעמד שר"

בג"ץ מקבל את העתירה נגד כהונתו של יעקב ליצמן במשרד הבריאות כ"סגן שר במעמד של שר". בעקבות ההחלטה ממונה נציג של מפלגת אנדרת ישראל, לראשונה זה עשרות שנים, לתפקיד שר בממשלה.

<< מפלגת מרצ נגד הרמטכ"ל:

בג"ץ מכריח רב להתנצל על דיון הלכתי

בית המשפט מתערב בהחלטת הרמטכ"ל למנות את הרב אייל קרים לתפקיד הרב הצבאי הראשי, ומתנה את מינויו בהתנצלות פומבית על דברים שכתב בנוגע לפרשת "אשתי יפת תואר" שבספר דברים. "יש פוסקים הרבה יותר גדולים ממנו שפוסקים אחרת", אמר בריון השופט ניל הנדל. "כאשר הוא אומר שהיום הוא לא מתיר, זה לא מספיק. הוא צריך לומר שזה אסור או וכיום. אנחנו צריכים ממנו דברים ברורים". השופט ג'ובראן מוסיף: "כמה שאני מכיר את התורה, ואני קראתי אותה, לא נאמרו שם דברים כמו שדרב קרים אמר. אם הרב מכבד את עצמו, הוא חושב הרבה טרם מתן תשובה. ככה רבנים נוהגים".

<< פס"ד התנועה למען איכות השלטון נגד ראש הממשלה:

בג"ץ מבטל את מתווה הגז

בהסכם בין ישראל לחברות הגז נקבע כי הממשלה והכנסת לא יוכלו לשנות את המתווה למשך עשר שנים. השופט אליקים רובינשטיין קובע כי יש בכך כבילות שיקול הדעת של הרשות – דבר האסור על פי כלל מנהלי. לפי פסיקת בית המשפט, צריכה הממשלה לשנות את החלק הזה בהסכם, או להפוך את ההסכם לחוק שאישור בכנסת. השופט נעם סולברג ברעת מיעוט כותב: "אוכל להשיב לחברי כי שיטתרשלו, לפיה נדרש מתווה הגז לעבור הליך של חקיקה בכנסת, צופנת בחובה סכנה רבתי של תג מחיר גבוה שתאליץ הממשלה לשלם – במטבעות של כסף ובמושגים של פוליטיקה – כדי לשכנע סיעות חבתי כנסת להצביע בעד המתווה; סחרימכר שאורחי המדינה ישאו בו, ושיכול חלילה גם להיות קלוקל. (...) עד שהוא חושש להסתג גבולה של הכנסת על ידי הממשלה, חושש אני (...) שמא נסיג אנחנו, השופטים, את גבולו של המרחב הפוליטי".

<< פס"ד ואיל חוסיין באג'ס זיאדה נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית:

בג"ץ מונע את העתקת עמונה

לאחר שבג"ץ פסק כי יש לפנות את היישוב עמונה, נחתם הסכם בין התושבים למדינה שלפיו המאוח יועתק וייבנה במקום סמוך, והארמות שם יוכשרו משפטית בדרך מקובלת של פירוק שיתוף. בעתירה נגד ההסכם הזה קובעים השופטים כי נפלו פגמים בשיקול הדעת של המדינה, וכי המתווה אינו מידתי. עוד נכתב בפסק הדין כי ההסכם פוגע בזכויות בעלי החלקות באופן שאינו ניתן להצדקה, הן בראי שיקולי הביטחון והן בראי טובתם של תושבי עמונה. ההסכם מבוטל.

<< פס"ד התאחדות הסוחרים והעצמאים נגד שר הפנים:

בג"ץ מתיר פתיחת מרכולים בשבת

נשיאת בית המשפט העליון מרים נאור, בפסק הדין האחרון שכתבה, מורה לאפשר פתיחת עסקים בשבת בתל-אביב. לפי נאור, עמדתו של שר הפנים, שצירד בסגירת בתי העסק, אינה סבירה, "מפני שלא ניתן משקל הולם לשיקול ברבר מעמדה הייחודי האוטונומי של העירייה, שהוא העיקרון הבסיסי של המינהל המקומי".

<< פס"ד התנועה למען איכות השלטון נגד הכנסת:

בג"ץ מבטל את חוק הגיוס

בית המשפט קובע, בהרכב מורחב של תשעה שופטים, כי הסדר הגיוס החדש של תלמידי הישיבות ש"תורתם אומונתם" פוגע קשות בשוויון, ובכך מקים פגיעה בזכות החוקתית לכבוד האדם. לפי השופטים, הכנסת צריכה לקבוע בהקדם הסדר שיביא לשוויון מלא. בפסק הדין מבוטלת סמכותו של שר הביטחון להעניק פטור משירות לתלמידי הישיבות שדחו את גיוסם.

<< פס"ד צחי קוונטניסקי נגד הכנסת:

בג"ץ מבטל את המס על דירה שלישית

בית המשפט מקבל את העתירה ופוסל את חוק מס דירה שלישית, ולראשונה הוא מתבסס על "פגיעה בזכות ההשתתפות של חברי ועדת הכספים בכנסת בהליך החקיקה". לדברי השופטים, לא התגוהל דיון מספק, ובכך נוצרה פגיעה בזכות. כך מרחיב בג"ץ את היקף הביקורת השיפוטית ללא הריאה בחוקי היסוד.

<< פס"ד אלמסגד גריוטוס צגטה נגד שר הפנים:

בג"ץ מונע הרחקת מסתננים למדינה שלישית

שוב מגיע חוק המסתננים לבג"ץ, ושוב הוא נפסל. הפעם קובע בית המשפט כי המתווה שהושג ברבר העברה למדינה שלישית אינו תקף.

<< פס"ד שי גיני נגד הרבנות הראשית לישראל:

בית המשפט מפיק מהרבנות את הבלעדיות על הכשרות

בית המשפט דן בעתירה נגד הרבנות הראשית בעניין קנסות שהוטלו על בני עסק שהציגו עצמם ככשרים בלי שתהיה להם תעודה. השופטים קובעים כי אסור אמנם לבית אוכל שאינו מחויב בתעודת הכשר להציג כל מצג כשרותי, אולם מותר לו להציג מצג אמת ברבר הסטנדרטים שהוא מקפיד עליהם ואופן הפיקוח על שמירתם, תוך הבהרה מפורשת כי אין בירוי תעודת הכשר. בכך ניתן פתח להקמת מערך כשרות אלטרנטיבי, בניגוד לעמדת הרבנות הראשית. לשם כך מאמץ בית המשפט פרשנות מרחיקת לכת לחוק הזנאה בכשרות.

<< פס"ד האגודה לשמירת זכויות הפרט נגד משרד הפנים:

בג"ץ רומז על העצמת כוחם של חוקי היסוד

השופטת ענת ברוך מסמנת את המהפכה הבאה – ביטול הסעיף בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו שלפיו חוקים קודמים אינם כפופים לו. "שמירת הדינים היוותה מעין פשרה פוליטית שאפשרה את הנעתה של מהפכה חוקתית בישראל, ואולם לא מן הנמנע כי תגיע העת שבה לא יעמוד לה עוד כוחה של הוראת שמירת הדינים בכלום תהליכים חוקתיים. ביקורת שיפוטית מעין זו כבר הביאה להכרה בנישואים בין זוגות בני אותו מין במדינות רבות ברחבי העולם".

<< האגודה לזכויות האזרח נגד הכנסת:

בג"ץ דן בפסילת חוק הלאום

נשיאת בית המשפט העליון אסתר חיות מחליטה לכנס הרכב מורחב שידון בעתירה נגד חוק הלאום, אף שמדובר בחוק יסוד. זאת במקום לדרות העתירות על הסף ולקבוע שאין לבג"ץ סמכות לפסול ולרוך בחוקי יסוד, שסמכותו לרוך בחוקים כלשהם, לשיטתו שלו, כפופה אליהם.

<< פס"ד פורום דוקיום בנגב נגד עיריית בארשבע:

בית המשפט העליון מורה להקצות שטח לאירוע של יום הנכבה

השופטים הופכים החלטה של בית המשפט המחויי בבארשבע, ומחייבים את העירייה להקצות לעותרים מקלט עירוני לצורך אירוע לציון יום הנכבה. החוק אמנם אומר כי עירייה יכולה למנוע הקצאת שטח ל"פעילות פוליטית", אך השופטים קובעים כי הכוונה היא לפעילות מפלגתית בלבד.

<< פס"ד לארה אל'קאסם נגד משרד הפנים:

בית המשפט מאשר לפעילה לשעבר בארגון חרם להיכנס לישראל

לארה אל'קאסם, סטודנטית אמריקנית שביקשה ללמוד באוניברסיטה העברית, עתרה נגד החלטתו של שר הפנים למנוע את כניסתה לישראל. הסיבה לאיסור הייתה התפקיד שמילאה אל'קאסם בעבר כנשיאת ארגון שקרא לחרם על ישראל. השופט ניל הנדל קובע כי החלטת השר, שדחתבססה על חוק הכניסה לישראל, לוקה בחוסר סבירות קיצוני, בין השאר מכיוון שאל'קאסם כבר אינה חברה באותו ארגון, ולדבריה אינה מנסה לקדם פעילות חרם. "מגיעת כניסתה של המבקשת אינה מקדמת את תכלית החוק. הפעולה הקונקרטיה העומדת לפנינו חורגת באופן ברור ממתחם הסבירות, ולא ניתן לקבלה", כותב הנדל.

<< פס"ד לוחמים לשלום נגד שר הביטחון:

בג"ץ מאפשר לפלסטינים להגיע לטקס הזיכרון האלטרנטיבי

השופט יצחק עמית מורה לראש הממשלה ושר הביטחון בנימין נתניהו לאפשר למאה פלסטינים להיכנס לישראל כדי להשתתף בטקס אלטרנטיבי ביום הזיכרון. "מונות הליבה של חופש הביטוי, של האוטונומיה האישית, זו המעניקה לכל אדם את האפשרות לכתוב ולעצב את סיפור חייו על פי דרכשלו. אל לשר הביטחון להתערב בדרך בה משפחה מבקשת לבטא את השכול הפרטי שלה", כותב עמית.

<< פס"ד תאגיד השידור הציבורי נגד ראש הממשלה:

בג"ץ מוסיף "זכות לשידור ציבורי"

במקורה הוגשה העתירה נגד פיצול חטיבת החדשות מהתאגיד. יוזמת הפיצול בוטלה בינתיים, ובכל זאת בג"ץ העדיף לא לקבוע כי העתירות התייתרו השיגו מבוקשן. השופט מלצר מקבל את העתירות תוך מתיחות ביקורת על הממשלה: "עיתונות חופשית משמשת כלי מרכזי בחשיפת מידע על השלטון ועל אחרים", הוא קובע. בנוסף כותב השופט כי הזכות לחופש הביטוי – המוגנת בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו – מתממשת בין השאר על ידי קיומו של שידור ציבורי.

נשיאי העליון

ראשי הממשלה

אסתר חיות

בנימין נתניהו

אסתר חיות

בנימין נתניהו

מרים נאור